

У процесі розуміння смислу адресатом S_2 як концепт виступає знакова форма тексту і по ній реконструюється той смисл і елементів, і цілого тексту, що створив S_1 . Процес реконструкції — завжди творчий процес; ступінь збігу смислів S_1 і S_2 може бути різним, ці смисли можуть навіть конфліктувати.

Синтез смислу при цьому — це результат зіткнення двох двоїстих систем, що перетворює (у більшому або меншому ступені) обидва вихідних смисла. Якщо ж перед нами полілог, поліфонія, то це, із системної точки зору, — процес утворення нової єдності, нової системи з безлічі підсистем. Тут головне — пошук концепту — системоутворюючої ознаки (мети, цінності, принципу, засобу входження, включення в універсум і т. п.).

Таким чином, смисл — це завжди цілісний, системний образ, що виникає в процесі комунікації за допомогою знакових форм, що сприяє входженню людини в якийсь більш широкий контекст свого буття.

Література

1. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. — М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. — Т. 1.
2. Шпет Г. Г. Философские этюды. — М.: Прогресс, 1994. — С. 102.
3. Ивакин А. А. Диалектическая философия. — Одеса: Юрид. л-ра, 2003. — С. 94.
4. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. — Минск; М., 2000. — С. 601.
5. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Сроменко А. М. Комунікативна практична філософія: Підручник. — К., 1999. — С. 310–322.
6. Гадамер Г.-Г. Истина и метод. — М.: Прогресс, 1988.
7. Барг Р. Нулевая степень письма // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. — М., 2000. — С. 50–97.
8. Деррида Ж. Différance // Гурко Е. Тексты деконструкции. — Томск, 1999.
9. Витгенштейн Л. Философские работы. — М., 1994. — Ч. 1. — С. 75–320.
10. Фреге Г. Логика и логическая семантика. — М., 2000. — С. 235.
11. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. — Л., 1972. — С. 21.
12. Уемов А. И. Системный подход и общая теория систем. — М.: Мысль, 1978.

УДК 341.1/8+351.746

А. О. Фальковський

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ (АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ Ю. ГАБЕРМАСА)

Юрген Габермас є одним з найбільш відомих філософів сучасності. У сферу його інтересів входить широке коло питань: від міжнародного права та громадянського суспільства до майбутнього природи людини. Але особливо актуальними є його погляди на проблеми безпеки, що привернули увагу Ю. Габермаса у контексті осмислення ролі міжнародного права у наш час.

Сучасне суспільство переживає складний та суперечливий етап. Перед людством постає проблема збереження гуманістичних надбань у політико-правовій

сфері та визначення пріоритетів подальшого розвитку. Тому філософське осмислення сучасних проблем безпеки та шляхів їх вирішення набуває у наш час особливого значення. Метою даного дослідження є аналіз досвіду осмислення сучасних проблем безпеки та нової ролі міжнародного права відомим німецьким філософом Ю. Габермасом.

Творчість Ю. Габермаса неодноразово привертала увагу дослідників, але вивчення досвіду філософського осмислення міжнародного права у контексті сучасних проблем безпеки є новим аспектом у розкритті його концепції.

Однією з найбільших проблем безпеки, що у наш час постає перед людством, є тероризм. Ю. Габермас, аналізуючи природу тероризму, визначав, що «ті, хто перетворив цивільні транспортні засоби у живі снаряди та спрямував їх на капіталістичні цитаделі західної цивілізації, мотивували свої дії релігійними поглядами» [1, 117]. Він підкреслює, що «незважаючи на свою релігійну мову, фундаменталізм — це виключно сучасний феномен. У вчинках самих мусульманських виконавців терористичних актів відчувається неузгодженість мотивів та засобів». Передумовою тероризму він вважає радикальну модернізацію на батьківщині терористів, що спричинила розпад традиційних форм життя та позбавила їх свого коріння.

Ю. Габермас зазначав, що після першої іракської війни виникли два протилежних погляди на світовий порядок. Перший, ідеалістичний, ґрунтується на концепції І. Канта, другий, реалістичний, — на поглядах К. Шмітта. Спроможність міжнародного права бути засобом забезпечення миру та стабільності є найбільш гострою проблемою, що постає у цьому контексті. Особливим аспектом цієї проблеми є можливість заміни процедур міжнародного права моральними аргументами, які висувуються єдиною наддержавою.

Значну увагу Ю. Габермас приділяв дослідженню процесу глобалізації, особливо в аспекті розгляду проблем безпеки та державного суверенітету. «Сучасні політичні злочини та загрози безпеці — симптоми постнаціональної ситуації. Таке зміщення ситуації є результатом глобалізації торгівлі та виробництва, ринків та засобів масової інформації, транспорту та туризму, комунікацій та культури, ризиків у сфері охорони здоров'я та навколишнього середовища, злочинності та безпеки. Держави все більш і більш утягуються у мережі дедалі взаємозалежного світового співтовариства, функціональна диференціація в якому не залежить від національних кордонів. Ці системні процеси знищують певні умови підтримки тієї незалежності, що були колись попередніми умовами визнання державного суверенітету:

- національні держави стикаються з усе новими та новими функціональними проблемами, які вимагають міжнародного співробітництва;
- вони змушені поділяти міжнародну сцену з глобальними агентами іншого роду (мультинаціональними корпораціями, неурядовими організаціями, транснаціональними організаціями і т. ін.);
- вони створюють та вступають у супранациональні організації (ЄС та АСЄАН) або регіональні організації (НАТО або Еукас);
- вони втрачають певні повноваження (наприклад, у галузі управління на-

ціональними податковими ресурсами та їхнього виймання), але здобувають новий простір для виявлення впливу різного роду» [2, 16–17].

На думку Ю. Габермаса, державам необхідно навчитись пропускати свої національні інтереси крізь різні канали транснаціонального та супранаціонального управління. У таких умовах будуть зникати традиційні форми дипломатичного тиску та загрози війни, замінюючись на інші форми впливу. Але, зазначає Габермас, «міжнародні конфлікти вже не набувають вигляду війн класичного типу між державами. Їх змінили три нові загрози міжнародному миру: держави-злочинці, неможливі держави та міжнародний тероризм» [2, 16].

Процедура прийняття важливих політичних рішень, за Ю. Габермасом, повинна бути основана на їх вільному обговоренні. Але він не виключає можливості підтасування консенсусу, як на національному, так й на наднаціональному рівні. «Підтасований консенсус, звичайно, не надто збігається з громадською думкою, з кінцевою одностайністю довготривалого процесу серйозних взаємних з'ясуваннях; адже «всезагальна зацікавленість», а тільки вона може бути підґрунтям для безпримусового раціонального узгодження відкрито конкуруючих думок, пропадає достеменно з тим як популістський самовияв привілейованих приватних інтересів підганяє її під власні потреби» [3]. Так він підкреслював необхідність обговорення усіх існуючих проблем, щоб на основі вільної дискусії формувати розумні політичні рішення.

Ю. Габермас вважав, що міжнародне право не може бути замінено іншими процедурами впливу, які може встановити єдина, навіть дуже демократична, держава. Він зазначив, «громадяни, які належать до однієї політичної спільноти, не можуть передбачити, до яких результатів приведе локальна інтерпретація та застосування універсальних цінностей у культурному контексті іншої політичної спільноти» [2, 18]. Ю. Габермас пояснював природу терористичних актів, які відбулися у США 11 вересня 2001 року, та стратегію відповіді на них так: «Війна проти тероризму» — це зовсім не війна; у тероризмі знаходить своє вираження й зіткнення світів, фатально заніміле. Цим світам необхідно виробити спільну мову. По ту сторону мовчазного насилля терористів та ракет» [1, 119].

На думку Ю. Габермаса, досвід існування у взаємозалежному світі поступово змінює сприйняття національних держав їхніми громадянами. Він також зазначає, що не слід недооцінювати той вплив, який міжнародні спори та дискурс при виникненні нових правових рамок чинять на свідомість людей. Так незалежні національні держави вчать розглядати самих себе як членів більш крупних спільнот.

Необхідно звернути увагу на те, що розгляд Ю. Габермасом міжнародного права у контексті сучасних проблем безпеки є складовою його концепції інтерсуб'єктивного підходу до права. С. І. Максимов визначив, що «сучасне право, на думку Габермаса, повністю позитивне, воно позбавлено сакральних, метасоціальних гарантій. Джерелом такого права є фактична діяльність законодавців. Однак Габермас намагається уникнути позитивізму через концепцію легітимації. Саме вимога легітимності правових норм є тим безумовним моментом, завдяки якому блокується тенденція позитивізму у сучасному праві. Поняття легітимності тому є найважливішим у політичному дискурсі, воно аналогічне

поняттю істини у науковому та поняттю справедливості у моральному. Джерело легітимації права — необмежена комунікативна взаємодія членів правової спільноти, де критичній перевірці можуть бути піддані усі норми та цінності» [4].

Підсумовуючи дослідження, можна зробити певні висновки. Підхід Ю. Габермаса до права, який заснований на принципі інтерсуб'єктивності, вимагає максимально враховувати інтереси усіх зацікавлених сторін. Міжнародне право, за Ю. Габермасом, також легітимізується у реальній комунікації, яка повинна мати процедурний характер, але співвідноситись з ідеальною комунікацією. Міжнародні спори та дискурс, за Ю. Габермасом, є дуже корисними для формування уявлення про взаємозалежний характер сучасного світу та допомагають державам та їх громадянам відчувати себе частиною великої міжнародної спільноти. Міжнародне право повинно бути регулятором відносин держав у сучасному світі та не може бути замінено гегемонією однієї, навіть демократичної, наддержави. Однією з найбільших проблем безпеки у сучасному світі, на думку Ю. Габермаса, є тероризм, причиною якого є радикальна модернізація ісламського світу. Він підкреслював, що перед загрозою втрати стабільності необхідно знайти спільну мову між ісламським та західним світом. Концепція Ю. Габермаса має, безумовно, гуманістичний характер та її дослідження може бути продовжено у аспекті розгляду особливої ролі прав людини у сучасному світі та універсальності цінностей справедливості у міжнародних відносинах.

Література

1. Речь Ю. Хабермаса 14 октября 2001 г. в церкви Св. Павла во Франкфурте-на-Майне по случаю присуждения ему Премии мира Биржевого союза немецкой книготорговли // Хабермас Ю. Будущее человеческой природы: Пер. с нем. — М., 2002. — С. 117–119.
2. Хабермас Ю. Спор о прошлом и будущем международного права. Переход от национального к постнациональному контексту // Вопросы философии. — 2004. — № 3. — С. 16–18.
3. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / Пер. з нім. А. Онишко. — Л.: Літопис, 2000. — С. 246.
4. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: Монография. — Х.: Право, 2002. — С. 135.

УДК 323.28+341.4

І. С. Смазнова

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТЕРОРИЗМУ

Проблема глобалізації тероризму — одна з самих актуальних тем наукового обговорення останніх років. Пов'язано це зі специфікою й рівнем розвитку сучасної цивілізації, що характеризується процесами взаємозалежності й формування єдиного світового простору. За результатами найбільшого у світовій історії дослідження процесів глобалізації, проведеного компанією Enviro-nics International, було з'ясовано, що шестеро з кожних десяти чоловік у світі вважа-